

Етнографски институт САНУ и *Ноћ истраживача* – трогодишња хроника

Ноћ истраживача је манифестација коју је 2005. године покренула Европска комисија, у циљу зближавања јавности, пре свега младих, са истраживачима и сазнањима из различитих области науке. Манифестација потенцира позитиван утицај који наука има на друштво и свакодневни живот грађана и инсистира на начину мишљења и пропитивања који је неодвојив од ње. Популаризација науке и њено извођење из института и лабораторија пред публику захтева сасвим специфичан приступ представљању и валоризацији резултата до којих дисциплине иначе долазе, а у томе се и налази кључни део изазова и привлачности читавог подухвата за саме истраживаче.

Манифестација је финансирана у оквиру потпрограма *Марија Склодовска Кири*, програма ХОРИЗОН 2020. Координатор манифестације у Србији је Институт за биолошка истраживања „Синиша Станковић“. *Ноћ истраживача* се одвија сваког последњег петка у септембру, у преко 300 градова широм Европе. Прошле, 2016. године у нашој земљи била је одржана на више локација – у Београду, Новом Саду, Крагујевцу, Нишу, Пироту, Пожаревцу, Петници, Инђији, Зрењанину, Шапцу и Суботици.

Сарадници Етнографског института САНУ учествовали су у *Ноћи истраживача* током последње четири године, с тим да су координирање поставком етнологије и антропологије у оквиру манифестације преузели 2014. године, у којој је остварен и заједнички наступ са Етнографским музејом, односно Одељењем за етнологију и антропологију у Београду. Током 2014. и 2015. године координаторка презентације била је МА Соња Жакула, док је 2016. године координатор био МА Милан Томашевић. Током последње три године у тиму су учествовали МА Наташа Стевановић, стипендисткиња Министарства просвете, науке и технолошког развоја, као и МА Данило Трбојевић, докторанд Одељења за етнологију и антропологију. Поред тога, значајан допринос дале су и МА Наташа Младеновић-Рибић, кустос Етнографског музеја у Београду, МА Невена Миловановић, сарадница у настави Одељења за етнологију и антропологију, као и др Марта Стојић Митровић, сарадник Етнографског института САНУ. Поред њих, ранијих година су у реализацији поставки учествовали и студенти Одељења за етнологију и антропологију Дамјан Југовић Спајић, Вања Ристић и Дејан Матлак.

Током протекле три године тим се трудио да на пријемчив и интересантан начин представи етнологију и антропологију, односно начин на који се наша дисциплина бави темама које су предложили организатори *Ноћи истраживача*.

Године 2014. тема манифестације је била „Наука у прошлости“, тако да је задатак био да се публици представи начин етнолошких и антрополошких истраживања у прошлости. Осмишљена је изложба која је представила средства за бележење интервјуа на терену: из збирке ЕИ САНУ позајмљени су стари фото-апарати, као и магнетофон, а избором фотографија је илустрован антрополошки теренски рад у Србији у прошлости. Изложене су и белешке и цртежи Миленка Филиповића, такође из архива ЕИ САНУ, упитници које су истраживачи у прошлости користили за испитивање различитих аспеката „народног живота“, али је направљен и избор из савремене антрополошке литературе домаће продукције,

као илустрација ширине опсега тема којима се антропологија бави. Поред тога, припремљени су постери који су представили антрополошко бављење темом вампира и употребу тог мотива у различитим контекстима. Штампан је постер који је илустровао покладне поворке у Лозовику и Гребенцу, као и постер са фотографијама чланова тима при обављању различитих активности, односно истраживању различитих антрополошких тема – као што су род и сродство, популарна музика, људско-животињски односи, дечје игре и слично. Припремљена је мала радионица музеолошког описивања одабраног артефакта, као активност у којој су учествовали посетиоци, при чему су из збирке Етнографског музеја у Београду позајмљени различити предмети, који су публици били изложени у посебној витрини. Напокон, као посебна врста активности, осмишљено је прављење маски које су изазвале изузетну пажњу најмлађих посетилаца. Свакако, читав наступ пратио је припремљен наратив који је публици укратко представљао историју етнологије и антропологије у Србији. Поред овога, у оквиру манифестације, др Милош Матић из Етнографског музеја у Београду, др Данијел Синани са Одељења за етнологију и антропологију Филозофског факултета, др Иван Ђорђевић из Етнографског института САНУ и др Љиљана Гавриловић из Етнографског института САНУ и Одељења за етнологију и антропологију Филозофског факултета одржали су у Коларчевој задужбини пригодна предавања, са циљем да широј публици приближе неке од тема којима се етнологија и антропологија бави данас у Србији.

Следеће, 2015. године, тема *Ноћи истраживача* била је „Наука у будућности“, те је задатак био да се представи антрополошко виђење потенцијалног првог контакта са ванземаљским цивилизацијама. Поред тога, тим који је осмишљавао презентацију се окренуо и историји, тако да су у презентацију били укључени и постери који су представљали први контакт Западне цивилизације са Другима у време великих географских открића, али и чудовишна и митска бића, за која се некада мислило да настањују границе познатог света – бића за која се може рећи да су се, са описивањем наше планете, посебно у савременим поп-културним наративима, „преселила“ у свемир. У том смислу, презентација се бавила антрополошким аспектима потенцијалне комуникације са ванземаљским цивилизацијама и представљањем културолошког односа са Другим. Поново је припремљено неколико постера који су описали антрополошко бављење односима између култура и креирањем представа о другачијим културним обрасцима понашања; један постер је посвећен доминантним концептуализацијама контакта са ванземаљцима у популарној култури и на филму. Направљена је и брошура која је дељена посетиоцима, а на којој је описано померање антрополошког фокуса и преиспитивање сопствених полазних позиција, те подвучен антрополошки значај порука које се налазе на Златној плочи летилица Војаџер (Voyager) I и II, као и значај СЕТИ (SETI – Search for Extraterrestrial Intelligence) пројекта. Као интерактивни део презентације етнологије и антропологије, пред публику је постављен задатак цртања ванземаљаца, што је још једном наишло на пуно одобравање најмлађих посетилаца. Најмлађи посетиоци имали су прилику да спроведу антрополошки интервју са „правим ванземаљцем“ – који је заправо био колега Дејан Матлак, маскиран у ванземаљца. Поред овога, у данима који су претходили *Ноћи истраживача*, др Зорица Ивановић са Одељења за етнологију и антропологију Филозофског факултета, др Ана Банић са Института за етнологију и

антропологију Филозофског факултета и МА Соња Жакула из Етнографског института САНУ у Библиотеци града Београда држале су пригодна предавања, која су, као и ранијих година за циљ имала да публици приближе савремене етнологске и антрополошке теме.

Напокон, 2016. године тема *Ноћи истраживача* биле су „Миграције“. Овогодишња манифестација била је добра прилика да Етнографски институт САНУ прикаже свој текући пројекат „Мултиетницитет, мултикултуралност, миграције – савремени процеси“ и да пружи кратак приказ бављења задатом темом од оснивања института. Направљено је пет постера који су се бавили одређењем и класификацијама миграција, проучавањем савремених кретања из Азије и Африке (истакнути су различити аспекти избеглиштва и системски проблеми са којима се избеглице сусрећу), примерима антрополошког посматрања интеграције миграната у нову средину (предочене су особености „метанастазичких кретања“ и миграција на Балкану, печалба и исељавања из Горе на Косову и Метохији, тешкоће са којима се сусрећу сами мигранти и истраживачи у специфичним околностима), као и феноменом привременог рада у иностранству, односно домаћих гастарбајтера (подвучене су особености радних миграција, али и друштвено-културне последице таквог начина живота). Напокон, представљен је кратак опис и периодизација бављења миграцијама у домаћој етнологији и на Етнографском институту САНУ (истакнути су специфични периоди, као и промена парадигми и начина приступања феномену). Изузетан допринос презентацији дале су др Марта Стојић Митровић, др Јадранка Ђорђевић Црнобрња, др Младена Прелић, др Мирослава Лукић Крстановић и др Сања Златановић, које су својим текстовима креирале значајан део материјала који је изнет пред публику. Са друге стране, за интерактивни део поставке посетиоци су замољени да на географским картама означе где су путовали, где имају некога, одакле су пореклом или барем где би желели да живе. Основна идеја је била да се истакне ширина миграцијских искустава, односно чињеница да је свако на неки начин мигрант.

Учешће Етнографског института у оквиру *Ноћи истраживача* пружа прилику да се јавност подсети на ширину тема којима се антропологија бави и приступа којима анализира различите феномене и процесе. Са друге стране, особености саме презентације и публике која посећује манифестацију постављају одређена ограничења, изискујући значајан напор, посвећеност и креативност у описивању онога што антропологија јесте и онога какве резултате нуди заједници. Сигурно је да ЕИ САНУ треба да настави са учешћем у *Ноћи истраживача*, као и сличним манифестацијама, поготово зато што већ постоји образац презентације и самог наступа. Оно на шта треба посебно обратити пажњу јесте проналажење начина да ЕИ САНУ сам и под околностима које му више одговарају чешће излази пред публику и одреди сопствено место у јавности.

Соња Жакула
Милан Томашевић